

5. У 20–30-х роках ХХ ст. на західноукраїнських землях розвивалися такі мистецькі напрями, як... (1 б.) (*Символізм, імпресіонізм, експресіонізм, сюрреалізм, авангардизм.*)
6. Кому у творі «Поza межами болю» належать слова: «Прокляте те життя, у котрому слабкий мусить згинути, щоб дужчий міг жити»? (0,5 б.) (*Добровському*)
7. Хто з українських та світових письменників змалював події Першої світової війни? (1 б.) (*В. Стефаник, М. Черемшина, О. Кобилянська, А. Барбюс, Е. Ремарк, Й. Рот*)

III. Достатній рівень

Дати відповіді на питання (*Кожна правильна відповідь оцінюється в 1,5 бали.*)

1. Розкрити символіку назви твору «Поza межами болю».
2. Місце Б.-І. Антонича серед видатних ліриків-новаторів світу.

IV. Написати твір-роздум на тему

«Мое розуміння поезії Б.-І. Антонича» (*Правильна, змістовна, грамотно оформлена відповідь оцінюється в 3 бали.*)

УРОК № 63

ЕМІГРАЦІЙНА ЛІТЕРАТУРА (ОГЛЯД)

Мета: дослідити причини еміграції українців за кордон, дати коротку характеристику утворених за кордоном літературно-мистецьких організацій, «празької поетичної школи» українських літераторів, еміграційної прози; розвивати вміння сприймати на слух і занотовувати інформацію у вигляді конспекту, уміння узагальнювати інформацію.

Теорія літератури: соціалістичний реалізм (повторення), сонет, вінок сонетів.

Обладнання: портрети поетів-емігрантів, тексти поетичних творів.

Тип уроку: комбінований.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Фронтальне опитування (повторення вивченого на початку першого семестру — урок № 4)

- Що ви знаєте про «Празьку школу» українських письменників? Назвіть її представників. (*«Празька школа» — група*

українських поетів та письменників, які після революції 1917 року та громадянської війни опинилися за кордоном, переважно в Європі, і тривалий час мали своїм культурно-організаційним центром Прагу. Представники: Е. Маланюк, Ю. Дараган, Л. Мосендз, О. Ольжич, Олена Теліга, Оксана Лятуринська, О. Стефанович, Ю. Липа, Юрій Клен, Наталя Ливицька-Холодна та ін.)

- Яку мету ставили перед собою «празжани»? (*Розповісти про себе і свій час.*)
- Назвіть поетичні збірки, які стали першими ластівками на небосхилі «празької школи». (*Збірки Галі Мазуренко «Аква-релі» та Ю. Дарагана «Сагайдак», що з'явилися 1925 р.*)
- Що вам відомо про втручання партії в літературний процес? (*1929-го року багаторічна внутрішньопартійна боротьба в СРСР завершилася повною перемогою Й. Сталіна і його прихильників. Встановилася тоталітарна диктатура. Для культури це мало трагічні, руйнівні наслідки. Культура, як і всі сфери суспільного життя, була поставлена під жорсткий ідеологічний і адміністративний контроль. Крок за кроком згорнули політику українізації.*)
- Який літературний метод став панівним, регламентував літературну творчість у СРСР 20–40 рр., визначав ідеологічні рамки? (*Соціалістичний реалізм.*)
- Назвіть причини еміграції українських письменників? (*Складні політичні умови для розвитку національної літератури в країні та переслідування владою українських письменників.*)
- Які твори становлять українську еміграційну літературу? (*Твори, написані українськими письменниками на чужині, становлять українську еміграційну літературу.*)
- Назвіть письменників-емігрантів. (*У. Самчук, Т. Осъмачка, І. Багрянний, Д. Гуменна та ін.*)
- Які теми, заборонені в радянській Україні, вони висвітлювали? (*Писали на теми, які в умовах тоталітарної держави були заборонені: жорстокі випробування та тортури безвинних людей у ГУЛАГах та героїзм ув'язнених у боротьбі проти тоталітарного режиму, голодомор.*)

III. Мотивація навчальної діяльності.

Оголошення теми й мети уроку

Слово вчителя

«Хто пережив страшну операцію розриву з живим тілом батьківщини, хто відчув пекучий брак Батьківщини, як вічно роз'ятрону

рану, хто задихався в чужому повітрі, у чужому підсонні, під чужим небом,.. той розуміє психологічний стан емігранта», — висловився Є. Меланюк, один з тих страждальців, кому перед смертю не довелося побачити рідної країни, чия могила знаходиться на чужій землі, за океаном, на кладовищі Бавнд-Брук в Нью-Джерсі, яке інколи називають українським пантеоном. (Одне з тлумачень слова — місце поховання гідних пошани громадян країни.)

Як відомо, будь-який твір несе в собі відбиток внутрішнього світу автора, його світогляду та психологічного стану. Отже, ознайомившись з інформацією про еміграційну літературу, яка вже відома, можна передбачити головний пафос творчості письменників-емігрантів — туга за батьківщиною, бажання бачити її вільною і незалежною, готовність боротися за неї і навіть віддати життя.

IV. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Заслуховування повідомлення одного з членів творчої групи про еміграцію українських письменників

(Уся нова інформація конспектується учнями.)

Можна визначити три хвили еміграції, що відбулася на межі XIX–XX століть.

Першу хвилю дослідники називають трудовою. Ті, хто опинився на межі XIX–XX століть в Канаді і США, були заробітчанами. Хоча певні літературні здобутки у вигляді заробітчанських та емігрантських народних пісень усе ж були. Їх можна знайти у збірках В. Гнатюка, Філарета Колесси та ін.

Друга хвиля еміграції пов'язана з поразкою національно-визвольних змагань. Ця хвиля породила цілу плеяду талановитих поетів «Празької школи» (Є. Маланюк, Ю. Дараган, Л. Мосендз, О. Ольжич, Олена Теліга, Оксана Лятуринська, О. Стефанович, Ю. Липа, Юрій Клен, Наталя Лівицька-Холодна та ін.). У Польщі з'являється літературне угруповання «Ми», у Чехословаччині — «Танк».

Третя хвиля еміграції почалася після Другої світової війни і пов'язана зі сталінськими політичними репресіями. Вона надала можливість розкритися талантам членів угруповання «Мистецький український рух» (1945–1948) І. Багряного, Ю. Косача, В. Петрова, У. Самчука, І. Костецького на німецькій землі. Серед літераторів були й ті, хто активно працював над перекладами сучасних творів (О. Зуєвський, М. Орест, І. Костецький), писав літературно-критичні статті (В. Петров, В. Державин).

Об'єднання письменників «Слово» виникло 1954 року вже за межами Німеччини. До його складу входили прозаїки, поети, драматурги, літературознавці — Г. Костюк, Ю. Шерех, Тодось Осьмачка, В. Барка, Ольга Мак, Докія Гуменна, Улас Самчук.

Неформальне об'єднання «Нью-Йорська група» згуртувало модерністських письменників Б. Бойчука, Б. Рубчака, Ю. Тарнавського, Емму Андіївську, Марію Ревакович, Р. Бабовала та ін.

2. Слово вчителя

У творчості емігрантських літераторів було багато спільного.

По-перше, усі письменники — вигнанці. Вони, сумуючи за Україною, створювали ідеалізований образ Батьківщини, з якою відчували нерозривну єдність;

по-друге, творчість багатьох митців спрямовувана на історичне минуле, у першу чергу, це стосується представників «празької поетичної школи»;

по-третє, митців мучили питання майбутнього України, української літератури, українського письменства. Їх хвилювало питання про те, для кого писати твори, а головне, як?

Кожен письменник створював образ України по-своєму. Наприклад, Оксана Лятуринська, О. Стефанович експериментували в галузі стилізації фольклору, Ю. Клен, Є. Меланюк шукали відповідей на болючі питання щодо Батьківщини в історіофілософських роздумах про неї, представники «Нью-Йоркської групи» відзначилися модерністською, елітарною естетикою.

3. Міні-лекція вчителя. «Празька школа» поетів (огляд)

Представники: Є. Маланюк, Ю. Дараган, Л. Мосендз, О. Ольжич, Олена Теліга, Оксана Лятуринська, О. Стефанович, Ю. Липа, Юрій Клен, Наталя Лівицька-Холодна та ін. «Пражани» продовжували модерністські традиції неоромантиків (стиль творів), неокласиків (любов до класичних форм та філософічність).

«Пражани» постійно розмірковують над причинами поразки у визвольній війні. Це болісні роздуми, і ліричні герої таких творів постійно шукають відповіді на це важливе для України питання.

Головний образ творів членів угруповання — духовно сильна й вольова людина, національно свідомий українець, який мріє про незалежність України. Волелюбність, мужність, почуття відповідальності перед поневоленою батьківщиною, щирий патріотизм — основний пафос їхньої творчості.

Своєрідним поетичним заспівом «пражан» стала збірка Ю. Дарагана «Сагайдак» (1925).

Дараган Юрій (16 березня 1894, — 17 березня 1926, м. Пleshов, Чехословаччина) — український поет, представник «празької школи». Перший поет, у якого виразно окреслився комплекс ідей і почувань, характерний для «пражан», у першу чергу, їх заглиблення в минуле з метою пошуків там відповідей на питання трагічного сучасного.

Останні три-чотири роки життя Ю. Дарагана були найактивнішим етапом творчості. Саме в цей період писалися поезії збірки «Сагайдак», яка стала для поета й дебютом, і підсумком.

Збірка «Сагайдак», яка так і залишилася єдиною, вийшла 1925 року, ще за життя Ю. Дарагана. Саме вона, за словами критиків, тематично та ідейно постала передвісницею художньої платформи майбутньої «празької школи української поезії».

Назва, обрана автором, наголошує на бойовому характері його творів, а також свідомому заглибленню в минуле. (Сагайдак — назва повного набору для лучника, лук разом зі шкіряною сумкою або дерев'яним футляром зі стрілами, пізніше просто колчан зі стрілами.) Суспільно-політичні катаклізми викликали в нього не песимізм і розчарування, а дух спротиву, романтичний порив:

І тільки спрага, спрага волі
Так стисне горло, здавить так,
Що знов би, знов у дике поле!
Знов коні, стріли, бранці голі,
Шаблі та повний сагайдак!

Деталлю «повний сагайдак» підкреслювалася готовність виборювати волю дорогою ціною. Лейтмотивом збірки є культ волі, козацької слави.

Назва «Сагайдак» пов'язана з головним тематичним колом збірки, у якій автор вчитується в перебіг історії. Ю. Дараган визначив у ній тематику поезій «празької школи», виділив вузлові моменти: екзотику княжої доби, велич козаччини, героїку визвольної боротьби українського народу.

Поезії Ю. Дарагана — це своєрідні мандрівки в часі: від язичництва з його анімістичними уявленнями до сучасності (XX ст.). Поет намагався передати не якісь конкретні історичні реалії чи події, а сам дух доби, характерне для неї світосприйняття. Язичницькі уявлення про зміну пір року розкривалися через двобій, який вів Дажбог з білими кіньми зими («Срібні сурми»). Стихія боротьби вабила поета, гоїла зранену війною душу, адже в зображених ним битвах перемагало світле, природне начало: «І гридень світлого Дажбога / Сурмить блакитну перемогу / На золотім

коні!». Бог сонця, від якого, як згадується у «Слові о полку Ігоревім», походили давні русичі, змальовувався захисником своїх нащадків.

Заглибленню в минуле допомагає й архаїчна лексика творів: «сагайдак», «гусла» та ін.

Епіграфом до збірки «Сагайдак» є рядки зі «Слова о полку Ігоревім» («Сипахуть мі тощими тули... великий женьчуг на лоно»). У творі значне місце відводилося княжій добі. Поезії відзначалися багатим інтертекстуальним спектром: у них відчувалися ремінісценції з Й.-В. Гете («Гай молодіє, ніби Фауст...»), О. Оле-сем, П. Тичиною («Знов безжурний я, молодий!»), М. Рильським («І хай за обрієм похмурим / Зникає синя далечінь!»), Шіллером («Звучать, звучать в душі акорди горді, / Як із Вільгельма Теля») тощо. Поет орієнтувався як на класиків, так і на сучасників.

У пейзажній ліриці Ю. Дарагана відчувається захоплення красою світу:

Розплющить ранок сині очі,
Погляне з неба на струмок,
Що плюскотить, як сміх дівочий,
Хмільний од поцілунків ночі.
Безжурно-світлий, як божок.

У збірці «Сагайдак», окрім степу, можна знайти картини гір, моря.

Центральною темою лірики Ю. Дарагана є Україна. Це його найдорожчий ідеал. Він сумує за нею, вона йому сниться, приходиться до нього у спогадах, звістках земляків. Ліричний герой поезій («Дике поле», «Луна минувщини», «Запоріжжя», «Срібні сурми» тощо) пишається героїчним минулим країни й наслідує подвиги предків.

4. Заслуховування повідомлень учнів про творчість поетів «Празької школи»

Леонід Мосендз

Поет, прозаїк, перекладач, літературний критик. Лейтмотивом його поезії є відродження України, визвольна боротьба її народу після Першої світової війни. Як приклад, можна навести «Баладу про побратима», яка звучить, наче реквієм за загиблими у війні. У центрі уваги автора образ побратима, який береже пам'ять про бійців за українську державність. За жанром цей твір — балада, написана секстинами. Л. Мосендз — творець так званої «наукової» поезії: він включав у вірші поняття й лексику точ-

них наук, філософські мотиви. Значний вплив його творчості відчують І. Драч, М. Вінграновський.

Автор новел «Людина покірна», «Відплата», повісті «Засів», роману «Останній пророк», гумористичної збірки (у співавторстві з Юрієм Кленом) «Дияволістичні параболи», збірки поезій «Зодіак».

Назва збірки «Зодіак» символізує зв'язок усього суцього зі Всесвітом, космічну ідею безмежності часу і простору. Поет створює образ Праматері Роду з космічного океану, яка лле «вже мого роду вічне море».

Вінок сонетів «Юнацька весна» складається з п'ятнадцяти сонетів. Головна ідея збірки — непереможність людського духу у пізнанні життя: «Там, де відвага з вірою ідуть — там перешкод немає і не буде».

Теорія літератури

Вінок сонетів — поетична форма, утворена з 15 сонетів, ланцюжок 14 з яких побудований таким чином, що останній рядок кожної строфи-ланки повторюється в першому наступної, а останній рядок 14 строфи повторює перший рядок першої строфи.

Виразне читання учнем вірша Л. Мосендза

«Балада про побратима» (Індивідуальне завдання)

Разом зі мною виріс він,
друг щирий, більш ніж брат,
син чорнобровий злотних піль,
стрункий син білих хат...
Носив багато він імен:
Петро, Данило, Гнат...
Замерзле плесо, житній лан,
таємно-темний бір, —
усюди були з другом ми!..
Дитячий бачив зір,
як жаром папороть цвіте
і де блука опир...
На шкільній лаві пліч-о-пліч
сиділи ми роки
і разом мріяли в садку
над закрутом ріки,
нас той сам дотик хвилював
дівочої руки.
А потім розлучились ми
на кілька довгих літ,
та знали все, куди життя
скеровує наш хід,

не загубились у юрбі,
не втратили свій слід.
А пригадаю, як і де
зустрілися ми знов.
Над нами маяла тоді
по-перше коругов
та, на якій стоїть девіз:
завзяття і любов!
Під нею з другом ми пройшли
увесь той довгий шлях...
через Гетьманщини піски,
по Таврії ланах,
під тьмяним вітром степовим
по балках і ярах...
Він завжди був, той щирий друг!
Був друг! Це більш ніж брат!
Внук побратимів січових,
син українських хат...
Імен багато він носив:
Петро, Данило, Гнат...

II

Де Збруч гадюкою крутнув
і звив сріблястий хід,
де здаля дзеркало Дністра
сталевий шле привіт —
там Медобори ми в імлі
прощали напослед...
Ще раз, ще раз. Піддять набій!
Хай це останній стріл...
Та кинуть зброю ворогам
ніхто не має сил.
І ще набій, і знов шрапнель,
і знов луна до сіл,
до лук, до гаю, до ріллі
грімке: «Не забувай!
До тебе, рідний краю наш,
ми вернемо! Чекай!
А ти оці останні дні,
Вкраїно, пам'ятай!»
Кінець... Замок з гармати геть...
Чекає чужина...
Та побратима могого
не вгледіла вона.
Він випив келих завзяття
від вінця аж до дна.
Ще здаля бачили його,
за ним замкнувся бір,

і ще востаннє зброї блиск
побачив дружній зір...
І поглинула чужина
нас у шумливий вир...

Творче завдання: дайте характеристику побратима — одного з образів вірша. (Ліричний герой та його побратим — друзі дитинства, пліч-о-пліч пройшли важкий шлях війни. І завжди побратим був кращим за брата, щирим другом. Насправді, побратим, «син українських хат» — узагальнений образ борця за Україну (Петро, Данило, Гнат), який продовжує справу «побратимів січових»: бореться зі зброєю в руках за свободу батьківщини. Він іде шляхом боротьби під прапором, на якому слова — «завзяття і любов». І не зважаючи на те, що доля змушує ліричного героя залишити Україну, жити на чужині, Батьківщина повинна знати: «До тебе, рідний краю наш, ми вернемо! Чекай!»)

Олег Ольжич

Поет, публіцист, політичний діяч, археолог. Його лірика заперечувала сентиментальне оспівування життя та образ пасивної, безвольної людини. Він — поет раціональної, предметної лірики.

Творчість О. Ольжича віддзеркалювала особистість митця — вольової, мужньої, цілеспрямованої людини. Саме такі громадяни потрібні відродженій Україні, уважав митець. Він свідомо загартовував себе, і це допомогло йому вистояти у протистоянні з фашистами, які стратили письменника 1944 року. Характер митця визначив і тематику творів, і «енергійну» їх дикцію, і емоційність, і ліричного героя. Наприклад, у експресивному вірші «Захочеш — і будеш...» автор зобразив вольову людину, борця за свободу з необмеженими внутрішніми можливостями: «В людині, затаям, / Лежить невідгадана сила». П'ятистопний ямб і точні рими, численні метафори та антитези допомагають створити образ незламного воїна. Поет по-новому трактує поняття героїчного: це поєднання хоробрості, відваги серця та сильного заряду духовності — усього того, що приведе борців-патріотів до оновлення світу та знищення рабства в ньому: «Зрослась небезпека з відважним життям, / Як з тілом смертельного крила».

Поет створив збірки «Рінь», «Вежі», «Подзамчя».

Виразне читання учнем вірша О. Ольжича «Захочеш і будеш! В людині, затаям...» (Індивідуальне завдання)

Захочеш і будеш! В людині, затаям,
Лежить невідгадана сила —
Зрослась небезпека з відважним життям,
Як з тілом смертельного крила.

...Вперед, Україно! В Тебе — тяжкі стопи,
Пожари хат димляться з-під них.
Ні Росії, ні Європі
Не зрозуміти синів Твоїх!

Творче завдання: прокоментуйте зміст вірша. (Людина має в собі невичерпні сили, про які вона інколи й не здогадується. Безмежна її любов до батьківщини, мужність, із якою вона захищає свій край, готовність до самопожертви (особливо це характерно для нашої багатостраждальної України, душі її народу) часто не збагнути іншим.)

Олена Теліга

Письменниця, революціонерка, яка опинилася в Чехословаччині через переслідування більшовиків 1923 року.

Вірші Олени Теліги з'явилися в журналі «Вісник» 1932 року. На початку Другої світової війни поет очолила Спілку письменників України у Кракові, була редактором українського журналу «Литаври» в окупованій німцями Україні.

Ліричний герой творів — людина, яка живе і творить для нації. Таке переконання йде від особистісних рис автора: ця мужня жінка присвятила своє життя Україні, повернувшись до батьківщини у вересні 1941 року, коли почалася німецька окупація, щоб боротися за її визволення. Уже в лютому її розстріляли в Бабиному Яру гестаповці як українську патріотку та голову СПУ.

Збірки її віршів побачили світ тільки після смерті письменниці: 1946 року «Душа на сторожі», 1947 — «Прапори духа», «Полум'яні вежі» аж 1977 року. З одержанням Україною незалежності 1991 року вийшов «Збірник» її статей та поезій, 1999 року — збірка віршів «О краю мій». 2006-го року в Києві надруковані «Вибрані твори» — збірка віршів та статей Олени Теліги. Її мистецько довершені твори створюють героїчний образ борця за незалежну Україну. Героїзм автор вважає найвищою чеснотою.

Вірші створені в неоромантичному стилі. Автор звертається до жанру поезії-мініатюри, медитації, вірша-звертання, оди. Ідеал поета — людина з активною життєвою позицією. Ліричний герой не вагається з вибором: шукає гармонію в житті, це борець за національні інтереси, готовий прийняти смерть у битві за свої ідеали.

Виразне читання учнем вірша Олени Теліги «Сучасникам» (Індивідуальне завдання)

«Не треба слів! Хай буде тільки діло!
Його роби — спокійний і суворий,
Не плутай душу у горіння тіла,
Сховай свій біль. Зломи раптовий порив».

Але для мене — у святім союзі:
 Душа і тіло, щастя з гострим болем.
 Мій біль бринить, зате коли сміюся.
 То сміх мій рветься джерелом на волю!
 Не лічу слів. Даю без міри ніжність.
 А може, в цьому й є моя сміливість:
 Палити серце в хуртовині сніжній,
 Купати душу у холодній зливі.
 Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив,
 Та там, де треба, — я тверда й сувора.
 О краю мій, моїх ясних привітів
 Не діставав від мене жодний ворог.

Творче завдання: схарактеризуйте ліричну героїню вірша. (Лірична героїня вірша Олени Теліги — сувора й спокійна. Вона живе повноцінним життям, у якому переплелися радість і горе, сміх і біль. Вона щедра, і що віддає — не міряє. Її серце загартоване в «хуртовині сніжній», «у холодній зливі», вона більше, ніж слово, поважає діло — тверде, безкомпромісне, вірне, незрадливе.

Олекса Стефанович

Перші вірші Олекси Стефановича побачили світ 1923 року в емігрантських журналах «Нова Україна», «Веселка», «Український студент». Згодом його твори надруковано у львівському «Літературно-науковому віснику».

Перші збірки поезій «Поезії» (1927), «Стефанос I» (1938) вийшли у Празі. Останні збірки «Стефанос II», «Кінецьсвітне», «Фрагменти», які увійшли у «Зібрані твори», побачили світ лише 1975 року, уже після смерті поета.

Сучасники поета та дослідники його творчості вважають О. Стефановича майстром ритмомелодики, творцем вишуканих рим, внутрішніх зокрема, віртуозом алітераційного та асонансного звучання поезій.

У творчості О. Стефанович використовує багато образів давньої української історії (Петро Дорошенко, Богдан Хмельницький) та міфології (Образ весни).

Виразне читання учнем вірша «Багряна піраміда» (сонет) (Індивідуальне завдання)

Від неї кров — сторіками сторік, —
 Земля наскрізь гарячкою просякла.
 Вона встає, багряна, хмаросягла,
 Уся — німий в пустиню синю крик.
 «Немов живий, прокляттям дише лик...
 Чиясь рука, погрозою набрякла,

Возстала в твердь — і впала і залякла...
 Деся увійшов ще глибше в груди штик...
 А в висоті, на виклублені хмари
 — Чорніш ночей нерукотворні мари, —
 Блідий, мов плат, у пурпурі від ран,
 Весь у страсній незамкнутості зору,
 Простерся вождь, недвижен, бездыхан,
 Небострімку увінчуючи гору.

Прага, 1928

Творче завдання: якою постає Україна в сонеті? (Багряною від крові, у пурпурі від ран, але незламною, готовою до нових битв.)

Оксана Лятуринська

Письменниця, перекладач, скульптор, художник. У 30-х роках вона була відома як художниця і скульптор. Але водночас Оксана Лятуринська пише вірші і друкує їх у журналах «Віник», «Пробоем». Вона стала однією з «пражан», опублікувавши у Празі збірки поезій «Гуслі» (1938), «Княжа емаль» (1941). Наступна збірка — «Веселка» (1956) вийде вже у США.

Вірші мають ознаки символістської естетики. Найчастіше Оксана Лятуринська створювала ліричні мініатюри. Поет звертається до історичного минулого батьківщини, часто до теми лицарства.

Наскрізна тема творчості поета — образ рідного краю, Волині.

Виразне читання вірша учнем (індивідуальне завдання)

Так пам'ятаю нашу осінь!
 Ті намиста і зачоси —
 начіхрані гречок покоси.
 Ввійдеш на ганок і попросиш,
 немов не знаєш якої ласки:
 мені барвистої запаски!
 Розшитої сап'яном свитки,
 з тонкими гаптами намітки!
 Хоч оком глянуть на гердани,
 мережки, прошви на веляні,
 хоч би краплину цих парфумів
 із вітрових прозорих струмів! —
 З стежок почувеш сміх перлистий,
 в корчах знайдеш разок намиста,
 і келихи джерел надпити,
 і дзеркало озер розбите.

Рідна Волинь не полишала поета протягом нелегких емігрантських доріг. З її «Волинських майолік» озивається не тільки

біль рідної землі, яку Оксана Лятуринська вимушена була покинути, але й долинає через тисячоліття древлянський дух. Тема Волині була для митця невичерпною, до неї письменниця приходила як до свого вічного джерела, що напувало її життєтворчою наснагою.

Оксана Лятуринська — також автор прозових творів, наприклад, книги новел «Материнка» (1946)

Юрій Липа

Поет, прозаїк, публіцист, політолог, медик. Любов до рідної мови й мистецтва успадкував від батька — українського письменника Івана Липи.

Юрій Липа — автор трьох збірок поезій: «Світлість» (1925), «Суворість» (1931), «Вірую» (1938); збірки новел «Нотатник» (1936); історичного роману «Козаки в Московії» (1934) про часи Хмельниччини. Письменник, звертаючись до минулого України, намагався знайти шляхи її відродження. Він твердо переконаний, що у країни особливий шлях до волі й державності, на якому вона повинна розраховувати лише на власні сили, не сподіваючись на допомогу зі Сходу чи Заходу. Україна має величезний потенціал: «переплавити руду на метал» і посісти гідне місце в геополітичному просторі («Знак цей рунічний»).

Виразне читання учнем вірша «Щоденний бій» (Індивідуальне завдання)

1

Неправдою — кожні стіни,
Перегороди і стелі,
Коли чую голос змінний
Долі своєї;
Як ловлю той голос у сіті
Розуміння свого,
Голос глухий і неситий
Про здобич

2

Ім'я сучасного — ми,
Ім'я будуччини — чин,
Хто опинився, — той служить тьмі,
Хто в поході — звияжить він,
Він підлетить, як орел,
Він зілє все,
Що з глибоких джерел
День нам несе.

3

Мертвота, стерво живуче
Є все, що творить тіло,
Коли в щоденності тучі
Архангелів меч і крила
Серце людське не узріло,
Коли серце не повстало
Над буднями своїми,
Як вічності знак — Хорала,
Що незглибимий.

4

Щоденний бій, мов корона
На чолі Того,
Хто є істота Закона
І зерно всього.
Щоденний бій — молитовні
Сурми для Того,
Хто держить дві чаші повні
Всесвіту всього.

Творче завдання. Дайте відповідь на питання: до чого закликає поет у вірші? (Поет намагається пробудити національну свідомість українців, закликає їх до щоденного бою за Батьківщину, бо тільки той, «хто в поході — звияжить він».)

4. Еміграційна проза (У. Самчук, Т. Осьмачка, І. Багряний, Д. Гуменна, Н. Королева)

Слово вчителя

У прозі української еміграційної літератури є те, що об'єднує її з поезією: звернення до історичного минулого України з метою знайти відповіді на болючі питання сучасності, висвітлення тем, заборонених у СРСР. Це реалістичні описи колективізації, голодомору, розповідь про переслідування інакомислячих тощо. Хвилювала письменників цього періоду й роль митця в суспільстві.

Провідними темами творчості були відчуття розлуки з батьківщиною, яке переживалося дуже болісно, історіософічні роздуми, висвітлення духовного світу людини.

У центрі уваги письменників — духовно сильна, вольова людина, національно свідомий борець за Україну, готовий віддати за неї життя. Образ України в центрі уваги багатьох творів. Пізніше, у творах представників третьої хвилі еміграції, самотній персонаж буде боротися зі світом за виживання.

(Примітка. Творчість У. Самчука та І. Багряного вивчають детально в курсі літератури 11 класу в темі «Еміграційна

література», отже, немає потреби розповідати про неї на оглядовому уроці докладно. Достатньо вступного слова вчителя.)

Слово вчителя

Саме у творах У. Самчука з'являється персонаж, сильна, національно свідомо особистість, яка вміє дати відсіч злу, знайти вихід з будь-якої ситуації, захистити власну гідність. Дослідники відзначають подібність персонажів творів У. Самчука до персонажів романтичного твору. Творчість цього письменника віддзеркалила українські змагання за ті півстоліття, коли жив митець. Автор порушував питання національної свідомості, голодомору, розповідав про боротьбу УПА на Волині та життя емігрантів у Канаді. У його творчості відбилися і події Другої світової війни.

І. Багрянний створює перший в українській літературі пригодницький роман. Його персонажі борються з тоталітарною системою, яка намагається їх зламати. Але персонаж І. Багряного уособлює не жертву, а символізує нескорений український народ, який свято вірить у щасливе майбутнє Батьківщини.

Докія Гуменна

Перші твори з'явилися 1922–1926 рр. Під час навчання на літературно-лінгвістичному факультеті Київського інституту народної освіти Д. Гуменна надрукувала в журналах свої перші невеликі оповідання про тогочасну сільську молодь, її жагу до знань, інтереси і мрії. У цей час вона входить до спілки селянських письменників «Плуг». Та студентські публікації не мали активного продовження через звинувачення автора в «ідеологічній витриманості».

1928-го року напередодні колективізації редакція журналу «Плуг» відрядила в південні райони України свого спеціального кореспондента Д. Гуменну. Наслідком докладного вивчення життя того регіону став цикл нарисів «Листи із Степової України». Описуючи працю в комунах, технічне зростання села, захоплюючись мальовничими наддніпрянськими пейзажами, письменниця водночас помітила й те, що не могло її не вразити: втрата ентузіазму людей до сумлінного господарювання, передчуття якихось суспільних катастроф. За ці нариси Д. Гуменна отримала ярлик «куркульської агентки в літературі». Через це її не прийняли до новоствореної Спілки письменників України, фактично позбавили можливості друкуватися.

Письменниця емігрувала 1943 року до Львова, потім до Австрії, Німеччини, а з 1950 р. переїхала на постійне проживання до США, де й вийшли наступні її книги.

Провідними творами письменниці, що стали помітним надбанням української прози в діаспорі, є тетралогія «Діти Чумацького шляху» (1948–1951), епічна хроніка «Хрещатий Яр» (1956) та історіософічний «Золотий плуг».

У цих творах відтворено картину українського суспільства протягом першої половини ХХ ст. Написані в одному жанрі, вони різноманітні в сюжетно-композиційному та стильовому пошуках.

Чотири романи тетралогії мають символічні назви: «У запашних полях», «Брами майбутнього», «Розп'яте село» та «Ніч». Вони відображають соціальну еволюцію української нації від кінця ХІХ ст. до 30-х років нинішнього століття. Д. Гуменна творила епопею українського села, з усіма його розмаїтими соціальними й національними проблемами. Оповідь велася через життя родин та їх членів.

«Золотий плуг» — своєрідний монолог двох близьких душ, які так і не змогли, у межах твору, почути одна одну. Цей твір був своєрідною спробою показати складні тридцять років в стилі монологічної сповідальної прози. Перед цим у 50-х роках письменниця видала схожу за проблематикою й композиційно нескладну повість «Мана», яку Ю. Шерех високо оцінив як зразок камерної прози, коли митці свідомо відмовляються від зовнішніх ефектів і зосереджують увагу лише на інтимних, суто особистих почуваннях персонажів.

«Мана» і «Золотий плуг» засвідчують, що Д. Гуменна добре опанувала різні жанрові форми, залишившись на реалістичних позиціях світосприймання.

Ці позиції позначилися на циклі історіософічних та міфологічних творів. До них можна віднести роман ідей «Епізод із життя Європи Критської» (1957), повісті-казки «Велике Цабе» (1952), «Благослови, Мати!» (1966), «Родинний альбом» (1971).

1978-го року з'явилися нові твори «Минуле пливе в майбутнє» та «Небесний змії» (1982).

Варто згадати й жанр художнього нарису, з якого Д. Гуменна починала свій творчий шлях наприкінці 20-х років і який розвивала в еміграційних подорожах (збірки «Багато неба», «Вічні вогні Альберти»). Письменниця створила двотомник автобіографічних спогадів «Дар Евдотеї. Іспит пам'яті» (Торонто, 1990), присвячений київському періоду життя.

Тодось Осьмачка

Народився Т. Осьмачка 3 травня 1895 року в селі Куцівка на Черкащині в родині сільського робітника Степана, який з великого гурту своїх дітей спромігся дати середню освіту лише найстаршому синові — Тодосю. Вищу Т. Осьмачка здобував уже самотужки.

Першими літературними спробами Т. Осьмачки були вірші. Перша збірка поезій «Круча» вийшла друком 1922 року. Збірку відзначала глибина образності, блискуча народна мова та епічний стиль дум. 1925-го року виходить друга книжка поезій «Скитські вогні», яку можна було б назвати гімном українському степові.

У своїй творчості поет прагнув образно простежити історичний шлях України: пройти «по шляху віків» і таким чином усвідомити, куди ж летить новий вік, і якою буде доля українського народу. Митець передчуває нові криваві збурення.

1930-го року вийшов друком переклад Шекспірового «Макбета», зроблений Т. Осьмачкою. Тим часом заарештовано близьких друзів поета — Григорія Косинку, Дмитра Фальківського, Валеріана Підмогильного. Письменник розумів, що на нього чекає трагічна доля його товаришів: літературно-критичні статті вже відкрито називають Т. Осьмачку «ворогом народу», «бандитом». Рятуючись від репресій, Т. Осьмачка пробирається на Поділля, маючи намір нелегально перейти через польський кордон. Дві спроби зробити це виявилися невдалими: письменника щоразу заарештовують і відправляють під конвоем то у Свердловськ (але дорогою Тодось Степанович утікає і знову прямує на Поділля), то у в'язницю через звинувачення у шпигунстві.

Т. Осьмачка приймає рішення боротися далі, але «не засобом сили, а засобом слабості» і симулює божевілля. Його переводять в психіатричну лікарню в Києві. Про всі ці події пізніше він напише у повісті «Ротонда душолюбців» (1956).

1944-го року Т. Осьмачка пише повість «Старший боярин» — першу книгу, позбавлену страшних картин пекельного та жорстокого життя. Однак лише через рік поет повертається у «прокляті роки» в поемі «Поет», сповненої особистісними враженнями й переживаннями круговерті репресій. Проза Т. Осьмачки — важлива й самобутня, виняткова сторінка української літератури. Якщо повість «Старший боярин» позначена казковістю й ліричністю розкутого поетичного самовираження, то «План до двору» й «Ротонда душолюбців» — літопис про злочинне винищення українців у період примусової колективізації, про всі жахливі жорстокості НКВС. Ці твори, особливо повість «Ротонда душолюбців», викликали хвилю критичних обговорень.

Після 1953 року письменник пише, окрім уже згаданої книжки «Ротонда душолюбців» (1956), повість «План до двору» (1951), перекладає О. Уайльда та У. Шекспіра, виступає з есеїстичними роздумами про творчість Т. Шевченка й природу мистецької діяльності. Переїхавши з Німеччини до США, Т. Осьмачка часто

виступає перед українськими громадами, та страх перед НКВС і підозри змушують його знову зриватися з місця, й переїжджати від країни до країни.

6 липня 1961 року в Мюнхені він упав від нападу нервового паралічу. Друзі літаком перевозять його до США і кладуть на лікування в психіатричну лікарню.

7 вересня 1962 року на 67 році життя Т. Осьмачка помер.

Королева Наталена Андріївна

(Кармен-Альфанса-Естрелья-Наталена Королева)

В українській літературі з'явилася під впливом українського письменника Василя Королева-Старого, який, за її словами, вивів її «з інших далеких шляхів на шлях українського письменства».

Творчість цієї письменниці, яка спочатку спробувала себе у французькій літературі, ще чекає свого дослідника й видавця, адже не всі її твори побачили світ. Вона збагатила українську літературу темами з античного, середньовічного та європейського світу, намагаючись пов'язати цю тематику зі світом Русі, України та Скіфії. Працювала письменниця в жанрах історичної повісті й літературної легенди. Її творчості притаманний симбіоз східної і західної культур, язичництва і християнства, синтез романського, арабського, греко-римського, візантійського і слов'янського стилів.

У центрі уваги письменниці людина з її внутрішнім світом. Персонажі прагнуть знань, шукають істину, добро, любов. Вони — непересічні особистості — лицарі, винахідники, античні, біблійні, міфологічні постаті.

Основні твори: «Гріх» (3 пам'ятної книги), збірка легенд «Во дні они», повість «1313», «Без коріння», збірка оповідань «Інакший світ», повісті «Предок», «Сон тіні» тощо.

V. Систематизація та узагальнення вивченого

- Схарактеризуйте образ України, який постає у творах «пражан».
- Створіть гроно «Ліричний герой поезій «пражан».
- Дайте характеристику письменника-емігранта.

VI. Домашнє завдання

1. Опрацювати матеріал уроку за допомогою записів у зошиті.
2. Дати розгорнуту відповідь на питання: чим актуальні для нашого часу ідеї поетів «празької школи»?

VII. Підсумок уроку

Рефлексія

- Для мене зовсім новою була інформація про...
- Найбільше мені запам'ятався вірш... (автор, назва твору), тому...
- У мене виникло бажання докладніше дізнатися про... і прочитати твори...

УРОК № 64

ПІДСУМКОВИЙ УРОК. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МАТЕРІАЛУ, ВИВЧЕНОГО ПРОТЯГОМ І СЕМЕСТРУ

Мета: перевірити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, який вони вивчили протягом I семестру, знання змісту творів, понять з теорії літератури; спонукати учнів висловлювати свої думки про вивчені твори; розвивати пам'ять, увагу, логічне мислення, творчі здібності; формувати бажання цікавитися рідною літературою впродовж життя.

Теорія літератури: кларнетизм, символізм, імпресіонізм, неоромантизм, неокласицизм, вітаїзм, художня деталь.

Обладнання: портретна галерея письменників, виставка їхніх творів та праць про їхній життєвий та творчий шлях.

Тип уроку: урок-змагання.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми й мети уроку.

Мотивація навчальної діяльності

III. Проведення змагання між командами

1. Конкурс № 1 «Хто це?». Назвати письменника, про якого йде мова.

Запитання для першої команди

- 1) Цей письменник XX століття у своїй творчості продовжив гумористичні й сатиричні традиції С. Руданського, Л. Глібова, І. Карпенка-Карого. (Остан Вишня)

- 2) «Земна мадонна», «стєпова Еллада», «стєпова бранка» — так називає Україну у своїх творах... (Є. Маланюк)
- 3) Письменник, який створив літературну організацію ВАПЛІТЕ... (М. Хвильовий)
- 4) Літератор, який започаткував новий жанр в українській літературі XX ст. роман у новелах... (Ю. Яновський)
- 5) У літературних «суботах» М. Коцюбинського брав участь молодий поет, який згодом став класиком української літератури, а прізвище його... (П. Тичина)
- 6) Справжнє прізвище цього письменника — Стрілець. (Г. Косинка)
- 7) В українській літературі XX століття цей митець репрезентує аналітико-інтелектуальну стильову течію. (В. Підмогильний)
- 8) Його було безпідставно заарештовано й засуджено до десяти років таборів, незважаючи на загострення туберкульозу. В останньому листі до дружини він написав: «Присягаюся тобі, я все одно виживу!» Однак вижити йому не судилося. 2 лютого поет помер. Похований у братській могилі політв'язнів. (Є. Плужник)
- 9) У цього поета немає могили. Він був жорстоко вбитий разом з іншими репресованими, коли їх перед наступом німців переганяли на Схід із в'язниці в Харкові. Поета 18 жовтня 1941 року під Салтовом (село Непокрите) у сараї енкаведисти спалили живцем. (В. Свідзинський)
- 10) Роберт Плен сказав про нього, що він «ніс людям із безодні пекла й тьми святе й огненне слово». (О. Турянський)

Запитання для другої команди

- 1) В українській літературі він досяг не баченого досі синтезу словесних і музичних способів вираження думки. (П. Тичина)
- 2) Він був представником українського футуризму в 20–30-і рр. XX століття. (Михайль Семенко)
- 3) «А от тепер сиди й думай, що на тебе вплинуло, що ти на письменника вийшов, яка тебе лиха година в літературу потягла, коли ти почав замислюватися над тим, «куди дірка дівається, як бублика їдять». Бо письменники просто так не бувають...». Так у своїй «Автобіографії» написав... (Остан Вишня)
- 4) Перша збірка цього поета мала назву «На білих островах». (М. Рильський)
- 5) «Лемківський метеорит». Так називали... (Б.-І. Антонича)
- 6) Він дебютував 1912 року в журналі «Українська хата» поезією «Давно, давно тебе я жду». (В. Свідзинський)

- 7) В українській драматургії він утвердився як майстер історичної драматургії. (*І. Кочерга*)
- 8) Про артистизм декламації цього митця говорили, що послухаєш його, то «ніби в театрі побуваєш». (*Г. Косинка*)
- 9) «Поет людської чистоти», — так О. Гончар сказав про... (*Ю. Яновського*)
- 10) Навчався в одному класі з майбутнім письменником Остапом Вишнею. (*М. Зеров*)

2. Конкурс № 2 «Який це твір? Якого автора?».

Запитання для першої команди

- 1) Суперечність між одвічними ідеалами гуманізму й любові та фанатичним служінням абстрактній ідеї розкрито у творі... («*Я (Романтика)*» *М. Хвильового*)
- 2) «У долоні у Марії місяць — золотий горіх». Це рядки із твору... (*Б.-І. Антонича «Різдво»*)
- 3) Про сон старих гаїв у місячні весняні ночі йдеться у... (вірші *П. Тичини «Ви знаєте, як липа шелестить...»*)
- 4) Боротьбу кийвських ремісників із феодалами за міські привілеї та права зображено у... (драматичній поемі *І. Кочерги «Свіччине весілля»*)
- 5) Слова Вольтера «Треба доглядати наш сад» узяті за епіграф до твору... (*М. Рильського «Мова»*)
- 6) «Стопка береться для того, щоб було чим вихлюпувати воду з човна, коли він тече...» Це фрагмент із... (усмішки *Остапа Вишні «Як варити і їсти суп із дикої качки»*)
- 7) Цей патріотичний твір поета був розкритикований у роки сталінщини й вилучений з його творчого доробку. Мова йде про... («*Любіть Україну*» *В. Сосюри*)
- 8) У цьому творі згадуються такі історичні особи, як Болеслав Хоробрий, Еріх Лясотта, Боплан Гійом-Левассар. (*Сонет М. Зерова «Київ — традиція»*)
- 9) За жанром це лірична повість-поема. («*Поза межами болю*» *О. Турянського*)
- 10) Художньо відтворено проблему українізації 20-х років у п'єсі... («*Мина Мазайло*» *М. Куліша*)

Запитання для другої команди

- 1) «Рвали душу мою комунар і націоналіст», — зізнається персонаж твору... (*В. Сосюри «Два Володьки»*)
- 2) Заміна загальнолюдських цінностей класовими, трагедія братовбивчої війни — тема твору... («*Вершники*» *Ю. Яновського*)

- 3) Гине від руки свого сина персонаж твору... («*Я (Романтика)*» *М. Хвильового*)
- 4) Зоська, Надійка, Рита — це персонажі твору... («*Місто*» *В. Підмогильного*)
- 5) «Хай живуть навіки Державна Русь і Київ наш великий», — прагне персонаж твору... («*Свіччине весілля*» *І. Кочерги*)
- 6) У творі оспівано духовне й національне піднесення народу під час проголошення незалежності України... («*Золотий гомін*» *П. Тичини*)
- 7) Уривок *Учися чистоти і простоти / І, стоптуючи килим золотий, / Забудь про вежі темної гордині...* взято із твору... (*М. Рильського «Запахла осінь в'ялим тютюном»*)
- 8) Цей вірш належить до мариністичної лірики. («*Ніч... а човен — як срібний птах*» *Є. Плужника*)
- 9) Незавершений твір, у якому розповідається про один з епізодів стихійної селянсько-більшовицької війни 1921–1923 рр. («*Фавст*» *Г. Косинки*)
- 10) У цьому гостросатиричному творі викривається переродження партії, засуджується лицемірство партійних чиновників. («*Іван Іванович*» *М. Хвильового*)

3. Конкурс № 3 «Хто цей персонаж? Із якого твору?»

Запитання для першої команди

- 1) «Тому роду нема переводу, в якому браття милують згоду». Цю крилату фразу повторює... (*Мусій Половець із роману «Вершники» Ю. Яновського*)
- 2) «Коли добром ніхто не дасть нам світла, — Його здобути треба — не молити». Ці слова належать... (*І. Свіщі з драми «Свіччине весілля» І. Кочерги*)
- 3) Відрікається від мови й культури свого народу... (*Мина Мазайло з однойменної комедії М. Куліша*)
- 4) «...низенький лоб, чорна копа розкуйовдженого волосся й приплюснутий ніс. Мені він завжди нагадує каторжанина, і я думаю, що він не раз мусив стояти у відділі кримінальної хронічки». Так сказано про... (*дегенерата, персонажа твору М. Хвильового «Я (Романтика)»*)
- 5) Цей персонаж розповідає, як сом з'їв гусака, а згодом і панського собаку — сетер-гордона Джоя (*дід Панько з усмішки Остапа Вишні «Сом»*).
- 6) Хто обурюється тим, що грицьки та омельки тільки тоді про гідність та вила згадують, коли підпалюють їхні хати. А йому, як людині «свідомій, треба свідомо і прямо у вічі ворогові дивитися». (*Прокіп Конюшина з твору «Фавст» Г. Косинки*)

- 7) Цей персонаж писав «оповідання про... людей», хоча був упевнений, що «людей знати не можна». (*Степан Радченко з роману В. Підмогильного «Місто»*)
- 8) «Люди не є злі, не є добрі... тільки нещасливі — і щасливі», — упевнений... (*скрипаль Штранцінгер із повісті-поєми «Поza межами болю» О. Турянського*)
- 9) Персонаж живе на вулиці імені Томаса Мора, автора знаменитої «Утопії», має чудову чотирикімнатну квартиру, обставлену добротними меблями, гувернантку для дітей, кухарку, радіорупор. (*Іван Іванович з твору «Іван Іванович» М. Хвильового*)
- 10) Хто так говорить про українізацію: «Їхня українізація — це спосіб виявити всіх нас, українців, а тоді знищити разом, щоб і духу не було... Попереджаю!» (*Дядько Тарас з філологічного водевілю М. Куліша «Мина Мазайло»*)

Запитання для другої команди

- 1) «Та в «Днях Турбінних» Альоша, ти знаєш, як про українізацію сказав: все це туман, каже, і все це минеться. І я вірю, що все оце минеться. Зостанеться єдина, неподільна». Так стверджує... (*Тьотя Мотя із твору М. Куліша «Мина Мазайло»*)
- 2) Який жіночий образ І. Кочерга назвав «кращим ділом свого літературного життя»? (*Меланку з драматичної поеми «Свічине весілля»*)
- 3) Він долає тяжкі обставини й виходить переможцем у двобої зі смертю, бо вірить у силу любові дружини й сина. (*Оглядівський з твору «Поza межами болю» О. Турянського*)
- 4) «Рід — це основа, а найперше — держава, а коли ти на державу важиш, тоді хай брат зарубає брата», — упевнений... (*петлюрівець Оверко Половець із роману Ю. Яновського «Вершники»*)
- 5) Намагається підкорити місто... (*Степан Радченко з роману В. Підмогильного «Місто»*)
- 6) Цей персонаж має п'ять глибоко національних рис: Якби ж знаття? Забув. Спізнився. Яюсь то воно буде! Я так і знав. (*Чухраїнець з твору Остапа Вишні «Чухраїнці»*)
- 7) Центральний образ твору, якому поклонялися наші предки як Даждбогу... (*сонця з поезії «Автопортрет» Б.-І. Антонича*)
- 8) Хто «... Любив Вкраїну... душею і зрадником не був для неї»? (*І. Мазепа з твору В. Сосюри «Мазепа»*)

- 9) «Одежа на ній віялась, мов на кам'яній, вона була висока та строга, як у пісні». Це... (*Половчиха, персонаж роману Ю. Яновського «Вершники»*)
- 10) «З далекого туману, з тихих озер загірної комуни шелестів шелест: то йде Марія...» Хто це? (*Мати головного персонажа новели М. Хвильового «Я (Романтика)»*)

4. Конкурс № 4 «Чи знаєш ти поняття теорії літератури?»

Запитання для першої команди

- 1) «Мина Мазайло» за жанром... (*трагікомедія*)
- 2) П. Тичина у збірці «Сонячні кларнети» широко вживає цей троп: «Акордились планети», «Співає стежка на городі», «плаче дзвін». Цей троп називається... (*метафора*)
- 3) Поезію «Любіть Україну» написано віршовим розміром... (*амфібрахієм*)
- 4) Повторення однакових або подібних за звучанням приголосних звуків у віршованому творі для підсилення звукової або інтонаційної виразності — це... (*алітерація*)
- 5) Світоглядно-естетична концепція П. Тичини... (*кларнетизм*)
- 6) Тип художнього мислення, для якого характерні відмова від реалістичного змалювання світу, заперечення традиційних форм художнього зображення, суб'єктивізм, прагнення до застосування незвичайних, навіть антиестетичних виражальних засобів... (*абстракціонізм*)
- 7) Сильова течія, що характеризується підвищеним інтересом до сильної особистості, мужньої людини, чие життя пов'язане з незвичайними випробуваннями та пригодами... (*неоромантизм*)
- 8) «Ви знаєте, як липа шелестить» є зразком... (*інтимної лірики*)
- 9) Остап Вишня створює новий жанр... (*усмішки*)
- 10) Манера письма М. Хвильового... (*імпресіоністична*)

Запитання для другої команди

- 1) Ліричний жанр роздуму, самозаглиблення — це... (*медитація*)
- 2) Трискладова стопа з наголосом на другому складі — це... (*амфібрахій*)
- 3) «Арфами, арфами» є зразком... (*пейзажної лірики*)
- 4) У рядках «Жорстоко-ярим залізом ти пік одоробло північне, й клетотіла душа твоя в гнівнім, в смертельнім огні» використано тропи... (*епітет, метафору*)
- 5) Єдинопочаток, повторення однакових слів чи словосполучень на початку рядків вірша — це... (*анафора*)

- 6) За жанром твір І. Кочерги «Свіччине весілля» — це... (*драматична поема*)
- 7) Не є стильовою течією модернізму: реалізм, символізм, імпресіонізм, неоромантизм, експресіонізм. (*Реалізм*)
- 8) Поезію «Коли потяг у даль загуркоче» написано віршовим розміром... (*анapestом*)
- 9) Спрямування представників цього напрямку можна виразити трьома «М»: місто, машина, маса. (*Футуризм*)
- 10) Учення про життєву силу, якісні відмінності живої й неживої природи це... (*вітаїзм*)

5. Конкурс № 5 «Творчий»

Скласти сенкан про улюбленого персонажа чи письменника. Прочитати напам'ять будь-яку поезію, яку вивчали у I семестрі.

IV. Підбиття підсумків. Визначення переможців

V. Домашнє завдання

ЗМІСТ

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА 1920–1930 рр.

Урок № 1–2. Українська література ХХ ст. як новий етап в історії національної культури, її періодизація. Модерністські та авангардистські течії. Українська література й духовне відродження нації в першу третину ХХ ст. Літературні організації в Україні. Літературна дискусія 1925–1928 років	3
Урок № 3–4. Модерністські та авангардистські течії в українській літературі. Вершинні досягнення в поезії, прозі, драматургії. Перший з'їзд українських письменників 1934 р., його негативний вплив на розвиток літератури. Репресії в 1930-ті роки. Розвиток української літератури на західноукраїнських землях. Еміграційна література. Розвиток української літературної критики та літературознавства	26

ПОЕЗІЯ 1920–1930 рр.

Урок № 5. Провідна роль поезії в 1920-і роки. Павло Тичина. Життєвий і творчий шлях. Трагізм його творчої долі. Поезія «Ви знаєте, як липа шелестить...»	54
Урок № 6. Збірка «Соняшні кларнети» — знакове явище в українській поезії перших десятиліть ХХ ст. Аналіз зразків пейзажної та інтимної лірики з ранньої творчості поета	69
Урок № 7. Художнє осмислення автором національно-визвольного пробудження народу, радості українського відродження в ліричній поемі «Золотий гомін»	88
Урок № 8. Риси модернізму в змалюванні трагічної долі України в роки громадянської війни («Одчиняйте двері», «Скорбна мати»)	93
Урок № 9. Уславлення борців за визволення народу у вірші «Пам'яті тридцяти». Гуманістичний пафос збірки «Замість сонетів і октав». Художнє осмислення гармонії світу й дисонансів революційної дійсності (збірка «Плуг», цикл «В космічному оркестрі»)	101
Урок № 10. Київські «неокласики». Група київських поетів-неокласиків. Їхнє творче кредо, орієнтація на традицію, класичну форму вірша. Загальна характеристика поезії «неокласиків», її особливості. Микола Зеров. Різногранний творчий шлях М. Зерова — лідера «неокласиків». Культурологічна основа збірки «Камена»	112
Урок № 11. «Київ — традиція», «Чистий четвер». Філософічність, афористичність сонетів М. Зерова. Мотиви пошуків душевної рівноваги, краси в житті та душі, вітаїзм, сповідальність	134

Урок № 12. М. Рильський. Життєвий і творчий шлях. Приналежність до групи київських «неокласиків». Багатогранна діяльність. Рання творчість М. Рильського. Майстерне змалювання природи і внутрішнього світу ліричного героя в збірках «На білих островах», «Під осінніми зорями», «Синя далечінь». Вплив символізму на творчість поета. Вірш «Яблука допіли, яблука червоні». Майстерне змалювання в ньому настроїв і почуттів ліричного героя	145
Урок № 13. Життєстверджувальний пафос у змалюванні природи в образах поезії «Молюсь і вірю. Вітер грає...». Філософська сповідальність пейзажної лірики поета («Запахла осінь в'ялим тютюном...»). Естетика природної краси й гармонії. Вітаїстичність настрою, життєлюбство, оптимізм ліричного героя («Солодкий світ!»). Щире захоплення красою й неосяжною величчю світу	154
Урок № 14. Вірш «Коли усе в тумані життєвому...» як естетичне кредо митця, гімн вічному мистецтву, нетлінності його витворів. Смысловая й настроєва значимість образу, художньої деталі у вірші. Мотиви пошуків душевної рівноваги, краси в житті. «Троянди й виноград», «Мова»	160
Урок № 15. Євген Плужник. Стисла розповідь про життєву долю одного з провідних поетів «розстріляного відродження». Збірки «Дні» та «Рання осінь». Вірш «Для вас, історики майбутні»	169
Урок № 16–17. Євген Плужник. Поетичний практикум	178
Урок № 17–18. Володимир Свідзинський. Біографічні відомості про поета, одного з найталановитіших представників високого модернізму, творця міфософічної поезії. Тісний зв'язок поезії з фольклором, міфом, казкові мотиви («Ти увійшла нечутно, як русалка»). Майстер ліричної мініатюри «У рідній моїй стороні...»	186
Урок № 20. Володимир Сосюра. Життєвий і творчий шлях поета — талановитого лірика. Роздвоєність його душі («Два Володьки»). Поема «Мазепа» (пролог)	195
Урок № 21. В. Сосюра. Майстерність ліричної мініатюри «Люблю». Неоромантичне змалювання внутрішнього світу ліричного героя вірша «Так ніхто не кохав». Майстерне поєднання любові до Вітчизни й коханої в поезії «Білі акації будуть цвісти»	208
Урок № 22. Контрольна робота	215
Урок № 23. Урок літератури рідного краю. Життя і творчість харківського поета Михайла Кульчицького	220

ПРОЗА 1920–1930 рр.

Урок № 24. Жанрово-стильове розмаїття української прози 1920–1930-х років. М. Хвильовий. Життєвий і творчий шлях	
--	--

М. Хвильового — «основоположника української літератури і української прози» (О. Білецький). Стильове й тематичне розмаїття його прози	228
Урок № 25. Новела М. Хвильового «Я (Романтика)». Проблема добра і зла в житті та в душі людини, внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом й обов'язком	246
Урок № 26. Повість «Іван Іванович» як сатира на новий радянський побут. Майстерне розкриття психології «вічного» обивателя. Сатиричні зображувальні засоби	256
Урок № 27. Урок позакласного читання. Змалювання образу сильної, вольової особистості (жінки Б'янки), яка бореється за свої ідеали, що розходяться з тогочасною дійсністю, у повісті М. Хвильового «Сентиментальна історія»	263
Урок № 28. Г. Косинка. Життєвий і творчий шлях письменника. Трагічна доля митця. Новелістична майстерність митця. Перевага імпресіонізму в стильовій палітрі	269
Урок № 29. «В житах» як зразок імпресіоністичної новели. Проблематика твору (зупинена мить, пошуки порушеної гармонії). Вітаїстичний пафос, імпресіоністична настроєвість. Зорові та слухові образи, художні деталі в новелі. Лаконізм і психологічна насиченість оповіді	276
Урок № 30. «Фавст» — новітня інтерпретація відомого «вічного» образу Фауста із твору Й. Гете. Утілення європейської ідеї бунту, активної протидії людини обставинам. Образ Прокопа Конюшини у творі. Особливості художнього стилю Г. Косинки	288
Урок № 31. Валер'ян Підмогильний. Біографічні відомості про письменника. Ранні оповідання й повісті	294
Урок № 32. В. Підмогильний. Роман «Місто». Світовий мотив підкорення людиною міста	302
Урок № 33. Валер'ян Підмогильний. Образ «цілісної» людини в єдності її біологічного, духовного, соціального — інтелігента Степана Радченка, складність і неоднозначність його характеру. Іронічний характер змалювання	313
Урок № 34. РМ (у) № 1. Розвиток мовлення. Усний навчальний міні-твір на тему «Чи підкорив місто Степан Радченко?»	318
Урок № 35. Валер'ян Підмогильний. Жіночі образи в романі «Місто». Перегук твору з найкращими здобутками світової літератури	321
Урок № 36. Урок позакласного читання. В. Підмогильний «Історія пані Івги»	326
Урок № 37. Ю. Яновський. Життєвий і творчий шлях письменника-романтика	332
Урок № 38–39 Юрій Яновський. Роман «Вершники» як соцреалістичний твір. Своєрідність композиції і жанру. Новели «Подвійне коло», «Шаланда в морі»	346

Урок № 40. Новела «Дитинство» — ідея нетлінної вартості національних основ буття, спадковості поколінь, духовної пам'яті	354
Урок № 41. Остап Вишня (Павло Губенко). Життєвий і творчий шлях Остапа Вишні. Тематична й жанрова різноманітність творчості. Утвердження засобами гумору народної моралі. «Моя автобіографія» як оригінальний жанр, гумористична розповідь про своє життя й літературну творчість	359
Урок № 42. Остап Вишня. Гумореска «Чухраїнці», гумористичне висміювання в ній деяких негативних рис української ментальності	371
Урок № 43. «Остап Вишня — поет полювання» (М. Рильський). Цикл «Мисливські усмішки» (гуморески «Як варити і їсти суп із дикої качки», «Сом» та ін.). Глибокий ліризм розповіді, тонка іронія	380
Урок № 44. Контрольна робота	391
ДРАМАТУРГІЯ 1920–1930 рр.	
Урок № 45. Розвиток національного театру («Березіль» Леся Курбаса, Харківський театр імені І. Франка). Драматургія 20–30-х років	395
Урок № 46. Микола Куліш. Життєвий і творчий шлях драматурга-новатора. Огляд його драматичних творів	409
Урок № 47. Микола Куліш. Сатирична комедія «Мина Мазайло». Особливості сюжету. Розвінчання національного нігілізму, духовної обмеженості на матеріалі українізації	424
Урок № 48. Микола Куліш. Комедія «Мина Мазайло». Сатиричне викриття бездуховності обивателів, які зрікаються своєї мови, культури, родового коріння. Драматургічна майстерність автора у створенні комічних характерів і ситуацій, у побудові діалогів та ремарок, у мовній характеристиці персонажів. Сценічне втілення	430
Урок № 49. Іван Кочерга. Життєвий і творчий шлях письменника. Тематична й жанрова особливість його драматичних творів. Драматична поема «Свіччине весілля», її історична основа	440
Урок № 50. Драматична поема «Свіччине весілля». Символічні образи свічки і світла в п'єсі. Утілення в образі Івана Свічки непереможної сили українського народу в боротьбі за щастя й волю	456
Урок № 51. Образ Меланки як символу України та її тернистого шляху в історії. Своєрідність драматургії І. Кочерги. Романтичний пафос і психологізм його п'єс, образний символізм	463
Урок № 52. Урок позакласного читання. І. Кочерга. Драматична поема «Ярослав Мудрий» як глибоко патріотичний твір про наших славних предків	471
Урок № 53–54. Контрольна робота. Твір	477

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

Урок № 55. Література в Західній Україні (до 1939 р.)	479
Урок № 56. Богдан-Ігор Антонич. Біографічні відомості про письменника, його творчий шлях. Вірш «Вишні». Оригінальне сприйняття ліричним героєм природи й навколишньої дійсності через народні символічні образи, фольклорні тропи ...	493
Урок № 57. Вірш «Автопортрет» як поетичне кредо митця, його міфопоетичне сприйняття світу, медитація-роздум над своїм родовим корінням. Вірш «Різдво», майстерне поєднання в ньому язичницьких та християнських уявлень наших предків. Вірш «Зелена Євангелія», захоплення ліричного героя вічною красою світу	503
Урок № 58. Вірш «Дороги», оптимізм ліричного героя, його віра в неминучу молодість життя, специфіка пейзажу, символіка образів. Поезія «Пісня про знищеність матерія», філософські роздуми про безсмертя, вічність життя. Особливості поетичного стилю лемківського поета: сюрреалістичне мислення, оригінальність метафоричних образів, новаторство поезії. Місце Б.-І. Антонича серед видатних ліриків-новаторів світу (Р.-М. Рільке, П. Верлен)	515
Урок № 59. Осип Турянський. Біографічні відомості про письменника. «Поza межами болю». Оригінальність жанру (повість-поема). Історичний матеріал Першої світової війни як предмет художнього узагальнення у поемі в прозі	522
Урок № 60. Умовність зображення (події поза конкретним часом і простором). Загальнолюдські мотиви у творі, гуманістичні цінності, що утверджуються в ньому. Біологічні інстинкти й духовна воля до життя. Ідея перемоги духу над матерією ...	528
Урок № 61. Гуманістичний, життєствердний пафос поєми в прозі, його вселюдська значимість і всеосяжність, афористичність мови твору. Зв'язок твору зі світовою класикою. Місце твору у світовій антивоєнній літературі	534
Урок № 62. Контрольна робота	540
Урок № 63. Еміграційна література (огляд)	542
Урок № 64. Підсумковий урок. Узагальнення й систематизація матеріалу, вивченого протягом I семестру	560